

AZ ALKOTMÁNY 10. ÉVFORDULÓJÁRA RENDEZETT JOGÁSZ-KONFERENCIÁRÓL

KOVÁCS ISTVÁN

A magyar jogászság a felszabadulás óta számos, a jogtudomány, az állami és jogi élet szempontjából jelentős kérdéseket tárgyaló konferenciát, kongresszust tartott. Legutóbb például 1958 májusában Siófokon, kb. 2 200 jogász vett részt a legidősebb általános jogi problémák megvitatásában. A kongresszusok azonban gyakran éppen a résztvevők nagy száma folytán nem minden esetben voltak alkalmasak a kitűzött elvi jelentőségű kérdések sokoldalú, mélyreható megvitatására, bár jelentőségüket továbbra sem szabad lebecsülni, a jogász értelmiség legszélesebb rétegei felé végzett általános propaganda- és nevelőmunka szempontjából. 1954-ben pedig a Magyar Tudományos Akadémia rendezett a baráti országok jogtudománya képviselőinek meghívottaival jogtudományi kongresszust. A jelenlegi konferenciát (1959. augusztus 27—29., a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Jogász Szövetség együttes rendezésében) az emeli ki a megelőző hasonló rendezvények sorából, hogy olyan időszakban adott számot a jogtudományi és általában a jogászi munka fejlődéséről, amikor már hosszabb múltra tekinthet vissza az Akadémia jogi tudományos szervei és a Jogász Szövetség közötti szervezett kapcsolat. Ez a kapcsolat 1957 folyamán és azt követően erősödött meg.

A jogtudomány művelői, az elmélet kérdései iránt érdeklődő jogászok megelőzően is részt vettek a Jogász Szövetség munkájában. A tudományos kérdések tárgyalása, megvitatása azonban elsősorban az Akadémia II. Osztályának jogi főbizottsága mellett jogtudományi ágazatonként szervezett szekciókban folyt. Más társadalomtudományi ágazatoktól eltérően a jogtudomány művelésére nem alakult ki külön társulat, társadalmi egyesület. A Magyar Jogász Szövetség mint a jogász értelmiség társadalmi tömegszervezete, tömöríti magában a magyar jogászság zömét, az elmélet kérdéseivel foglalkozókat és a joggyakorlat dolgozóit egyaránt. 1957 óta külön tudományos szakosztálya, ezt irányító tudományos bizottsága és jogtudományi ágazatok szerint szervezett szekciói működnek. E szervezet kialakulásával az Akadémia jogi főbizottságának szekciói megszűntek és tagjai a Jogász Szövetségi szekciók munkájában vesznek részt. A Jogász Szövetség szervezeti sza-

bályzata, az Akadémia közreműködése a szakosztályok programjának kialakításában, a tudományos bizottság és a szekciók vezetőségének összetétele biztosíték arra, hogy külön jogtudományi társulat vagy egyesület nélkül is megfelelő súllyal jelentkezzenek a tudományos kérdések a Jogász Szövetség és szerveinek rendezvényein. Ez idő szerint a jogélet területén ez a szervezeti forma alkalmasnak mutatkozott az elmélet és gyakorlat kapcsolatának szorosabbra fűzésére. A jelenlegi jogászkonferencia próbaköve volt annak, hogy mennyiben vált be az elméleti, jogtudományi kérdésekkel foglalkozó jogászok és a joggyakorlat képviselőinek szervezeti egybekapcsolása.

A tudományos munka és a gyakorlat kapcsolatának jellegét, e kapcsolat erősödését már a konferencia egyszerű számadatai is mutatják. Jellemző, hogy például az elhangzott 17 előadásból hetet olyan jogászok tartottak, akik elsősorban a jogi gyakorlat dolgozói. Még inkább tanúsítja ezt a hozzászólások megoszlása. (A 46 hazai hozzászólásból 30 esik a joggyakorlat képviselőire.) Ebben az irányban bizonyít továbbá a résztvevők számának áttekintése. A megnyitó előadáson 500-an vettek részt. A szakosztályok összesen 16 előadásról 1880 résztvevőt jelentettek. Még ha figyelembe is vesszük, hogy sokan két (egyesek három) előadáson is részt vettek, minimálisan mintegy 7—800 résztvevővel kell számolni. Az adatok értékeléséhez még hozzátartozik, hogy a konferenciára elsősorban azokat hívták meg, akik szervezett módon kapcsolódnak a Jogász Szövetség és annak egyes szakosztályai munkájához. A résztvevők számát tovább csökkentette, hogy vidékről összesen csupán 200 meghívott vehetett részt a konferencián (ahol pedig ennél sokkal szélesebb az érdeklődők köre).

A konferencia témáinak kiválasztása során — lehetőleg azonos fokon — több, igen fontos követelményt kellett kielégíteni. Kifejezésre kellett juttatni az alkotmány egészének, valamint egyes intézményeinek elméleti-gyakorlati jelentőségét, hatását szocialista jogrendszerünk alapjainak lerakásában; egyben jelezni kellett a szocialista alkotmányfejlődés legújabb tendenciáit, különösen az SZKP XXI. kongresszusának határozataiban rögzített kívánalmak irányában. Biztosítani kellett továbbá, hogy a tárgyalt kérdések minél közvetlenebb segítséget nyújtsanak állam- és jogéletünk időszerű feladatainak megoldásához és általában lehetőséget adjanak a jogalkotás és a jogi gyakorlat során felmerült legfontosabb kérdések széleskörű megvitatására.

Az előadások¹ és az azokat követő vita — ha nem is azonos módon az összes szakosztályok, illetőleg jogtudományi ágazatok területén — álta-

¹ A konferencián elhangzott előadások. A *plenáris ülésen*: Búza László akadémikus megnyitója, valamint Szabó Imre akadémikus előadása „Az Alkotmány helye népi demokratikus jogrendszerünkben” címmel. — Az egyes szekciók ülésein elhangzott előadások: *Állam- és jogelméleti szakosztály*: A társadalmi szervezetek szerepe az állami feladatok végrehajtásában (Antalfy György, egyetemi tanár); *Államjogi, államigazgatási jogi és pénzügyi jogi szakosztály*: 1. A népképviselői rendszer fejlődésének iránya a szocialista államokban (Beér János, egyetemi tanár); 2. A szocialista község szervezeti és hatásköri kérdései (Halász József, tudományos

lánosságban megfeleltek ezeknek a célkitűzéseknek. Így pl. az alkotmány kérdései több oldalról jelentkeztek az állam- és jogelméleti, az államjogi, a nemzetközi jogi és a jogtörténeti szekciók előadásain. E vonatkozásban olyan — az állam- és jogrendszer további fejlődése szempontjából jelentős — kérdések kerültek tárgyalásra, mint az alkotmány normatív jellege (Szabó Imre bevezető előadása); államunk politikai alapjának kérdéskörében az állami és társadalmi szervek viszonya a szocialista alkotmányfejlődés legújabb tendenciái alapján, továbbá a népképviselőlet fejlődésének kérdései a szocialista országokban, ezen belül különösen a magyar országgyűlés munkájának fejlődésével kapcsolatos problémák (Antalffy György és Beér János előadásai); az alkotmányba iktatott menedékjog nemzetközi jogi vonatkozásai (Haraszi György előadása). A felszabadulás előtti alkotmányfejlődés megfelelő értékelése szempontjából ideológiailag különösen jelentős témaként kell megemlíteni a „szent-korona-tan” kialakulásával és fejlődésével kapcsolatos előadást (Sarlós Márton). Ugyancsak az alkotmány témaköréhez kapcsolható a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésének (a szocialista községek létrejöttének) hatása a községszervezet kérdéseire (Halász József előadása). A többi előadás szintén fontos, időszerű kérdéseket tárgyalt. Részint a folyamatban levő büntetőjogi, illetve munkajogi kodifikációt segítették a büntetőpolitika és büntetőítélkezés (Szalai József), a fiatalok büntetőjogáról (Traytler Endre), a munkajog általános jogtételeiről (Nagy László), a kollektív jellegű jogviszonyok a munkajogban (Weltner Andor) c. témakörökben tartott előadások, míg a polgári jogi szakosztály előadásai elsősorban a nemrég elfogadott polgári törvénykönyv egyes intézményeit, így a tervszerűdések, ezen belül is a polgári jogi intézmények és a népgazdaság igazgatásának összefüggéseit (Eörsi Gyula), a tartási, életjáradéki és öröklési szerződések, valamint a végrehajtás jogi biztosítékait (Hegyháti István) vizsgálták. A polgári jogi szakosztály további előadásai a tsz-mozgalom fejlődése szempontjából jelentős kérdések, éspedig a mezőgazdasági földek igazgatásának (Földes Iván) és a tsz-jogi felelősség (Nagy László) kérdéseinek napirendre tűzésével szolgálták jogrendszerünk további fejlődését.

munkatárs); *Nemzetközi jogi szakosztály* : 1. A menedékjog (Haraszi György, egyetemi docens); 2. A jogsegély egyezmények (Tallós József I. M. főelőadó); *Nemzetközi magánjogi szakosztály* : 1. A tulajdon és a vesztély átszállása a nemzetközi vételnél (György Ernő vállalati jogtanácsos); 2. Nemzetközi szerzői jogi kérdések (Keszthelyi Nándor ügyvéd); *Büntetőjogi szakosztály* : 1. Büntetőpolitika és büntetőítélkezés (Szalai József, legfőbb ügyész első helyettese); 2. A fiatalok büntetőjogáról (Traytler Endre ügyvéd); *Polgári jogi szakosztály* : 1. A terv megvalósítását szolgáló jogintézmények (Eörsi Gyula egyetemi tanár); 2. A mezőgazdasági földek igazgatásának néhány kérdése (Földes Iván, egyetemi docens); 3. A termelőszövetkezeti jogi felelősség (Nagy László tudományos munkatárs); 4. Az eltartási, életjáradéki és öröklési szerződések sajátosságai, valamint a végrehajtás jogi biztosítékai (Hegyháti István ügyvéd); *Munkajogi szakosztály* : 1. Kollektív jellegű jogviszonyok a munkajogban (Weltner Andor egyetemi tanár); 2. A munkajog általános jogtételei (Nagy László egyetemi tanár); *Jogtörténeti szakosztály* : 1. Az organikus és Szent-Korona államelmélet a magyar jogtörténet írásban (Sarlós Márton egyetemi tanár); 2. A magyar jogszolgáltatás átszervezése II. József alatt (Varga Endre, az Országos Levéltár főigazgatóhelyettese).

Az összes — így ez utóbbi előadások is — arra törekedtek, hogy ki-mutassák az általuk tárgyalt intézmény és az alkotmány közötti kapcsolatot. Egyben az előadások és a vita tükrözték azt a konferencián általában is megállapítást nyert jelenlegi helyzetet, hogy ma még — különösen az egyes szakjogágazatok területén — a jogtudomány és a joggyakorlat dolgozói első-sorban mint politikai okmányt értékelik az alkotmányt, elsősorban olyan alaptörvénynek tekintik, mely főleg a jogalkotó számára jelent iránymuta-tást és sokkal kevésbé érzékelik az alkotmány közvetlen jogforrási jellegét a jogalkalmazás mindennapi munkájában.

Tanulságos a hozzászólások áttekintése. Igen figyelemre méltó a kül-földi hozzászólások nagy száma (összesen 16 hozzászólás).² A baráti országok képviselői szinte egyöntetűen arra törekedtek, hogy nem annyira egyes — bár jelentős —, de mégis részletkérdéseket kifejtő referátumokkal, hanem a tár-gyalt kérdéskörön belül maradván elsősorban saját államszervező, jogalkotó, jogalkalmazó munkájuk tapasztalatainak közvetítésével, jogtudományuk eredményeinek összefoglaló jellegű ismertetésével vegyenek részt a konferencia munkájában. Így a konferencia a szocialista országok jogászai közötti nemzetközi méretű közvetlen tapasztalatcsereként is hatott. Igen sok olyan tárgyi anyaggal bővítette a konferencián résztvevő hazai és külföldi jogá-szok ismeretanyagát, amelyek ma még publikációkban nem hozzáférhetők. (Sok esetben kialakuló vagy csak tervzetekben jelentkező, megoldás alatt álló problémákra utaltak, vagy az állami szervek mindennapi munkájában jelentkező legújabb tapasztalati anyagot közölték.)

A hozzászólások azt bizonyították, hogy az egyes szocialista országok-ban az államszervezet és a jogrendszer fejlesztése jelentős számban vet fel sajátos részletkérdéseket és kíván speciális szervezeti vagy jogi megoldáso-kat. Viszont egészen szoros egyezés állapítható meg a felmerülő fő kérdések-ben, a mögöttük álló társadalmi szükségletek jellegében, a megoldásukra irányuló kísérletek, kezdeményezések elvi, elméleti alapjaiban. Ilyen fő kér-désekként jelentkeztek úgyszólván az összes szocialista országok képviselői-

² A Szovjetuniót *V. A. Tumanov*, az Össz-szövetségi Jogtudományi Intézet munkatársa; Romániát *Traian Ionescu* egyetemi tanár, a Román Tudományos Akadémia Jogtudományi Intézetének igazgatóhelyettese és *Aurel Ciupe*, a Román Népköztársaság Legfelső Bíróságának bíróját; a Német Demokratikus Köztársaságot *Karl Polak* egyetemi tanár és *Rainer Arlt*, a berlini (Potsdam-Babelsberg) Jogtudományi Intézetének igazgatója; Csehszlovákiát *Karel Bertelmann*, a Csehszlovák Tudományos Akadémia Jogtudományi Intézetének tudományos munkatársa és *Ladislav Kosta*, a Szlovák Tudományos Akadémia Jogtudományi Kabinetjének vezetője; Bulgáriát *Boris Spasov* szófiai egyetemi tanár; Lengyelországot *Jan Topinski*, a Lengyel Állami Döntőbizottság elnöke, a Lengyel Jogász Szövetség főtitkára képviselte. A Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének képviselőit is részt vett a konferencián *Heinrich Brandweiner*, a gráci egyetem tanára, a Béke Világtanács tagja és *Mme Prancine Lyna* belga fellebbezési bírósági ügyvéd, a Belga Nőszövetség titkára. Részt vett még a konferencián ugyancsak a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének kijelölése alapján *Lord Chorley*, a Lordok Házának tagja, egyetemi tanár, az angol egyetemi tanárok szövetségének főtitkára és *Mme Jean Deguent*, a Belga—Kínai Baráti Társaság titkára.

nek hozzászólásaiban az állami és társadalmi szervek viszonyával, a társadalmi szervezetek szerepének növelésével, a gazdasági igazgatás fejlődő, átalakuló struktúrája jogi szabályozásának formáival, a szocialista közösgszervezet fejlődésével kapcsolatos problémák. Ugyancsak általános témakörként kaptak hangot a szocialista demokratizmus további erősítését célzó alkotmánymódosítások, a demokratikus centralizmus intézményeinek további finomításával, differenciálásával, ezen belül a helyi szervek önállóságának növelésével kapcsolatos kérdések. Ezek az általánosan jelentkező kérdések és az azonos elméleti alap már a konferencia során is felrajzolták a szocialista országok tudományos munkahelyei közötti szorosabb együttműködés és esetleges munkamegosztás perspektivikus lehetőségeit. Részben összefügg a konferencia előkészítésével és tapasztalataival, hogy e témák egy része már a baráti országokkal kötött ideai akadémiai egyezményekben is kifejezésre jut.

A hazai hozzászólások anyaga és színvonala is jelentős fejlődést tükröz. Jogtudományunk fejlődéséről tanúskodik, hogy tudományos dolgozóink általában széles apparátusra támaszkodva, a vitatott kérdések szinte egész szocialista joganyagát és irodalmát áttekintve, továbbá a legjelentősebb nyugati művek ismeretében adták elő kutatási eredményeiket. Egyben érezhető volt, hogy az utóbbi években egész jogtudományunk jelentős lépéseket tett a gyakorlat igényeinek fokozottabb kielégítésére. E hozzászólások, korreferátumok államapparátusunk egyre emelkedő színvonalát is bizonyították. Ez nem csupán a hozzászólások anyagában, hanem azokban a hozzászólásokban kifejezésre jutó kívánságokban tükröződnek, amelyek az állami és jogi munka legkülönbözőbb területein rajzolták fel az elméleti megoldások igényeit.

Talán még két problémát kell kiemelniünk, hogy a lehetőséghez képest hű képet adhassunk a konferenciáról.

A 46 hazai hozzászólásból mintegy 28—30 előzetes felkérésre, korreferátumként hangzott el. Ez kétségtelenül megalapozottabbakká tette a hozzászólásokat. Ugyanakkor a konferencia viszonylag zsúfolt programja nem adott elegendő időt a további vitára. A konferencia kétségen kívül fontos kérdéseket tárgyalt és a viszonylag sok jogtudományi ágazat joggal igényelheti ezek napirendre tűzését; a jövőben azonban nyilvánvalóan a szabad vitának is tágabb teret kell biztosítani.

A másik probléma már csak részben kapcsolódik a hozzászólásokhoz. Az egyes szakosztályok előadásai résztvevőinek száma közötti nagy különbségek arra hívják fel a figyelmet, hogy ma még az érdeklődés nem egyenlően oszlik meg a különböző jogtudományi ágak között. Legnagyobb volt a résztvevők száma a büntető és a polgári jogi szekciók előadásain, viszonylag sokkal kevesebb a jogelméleti, nemzetközi jogi, illetve jogtörténeti szakosztályok ülésén. Ez arra mutat, hogy a résztvevők az indokolhatónál szívesebben fordulnak a gyakorlati munkájukat egészen közlről és közvet-

lenebbül érintő témák felé és indokolatlanul kevés számban érdeklődnek a jogtudomány ideológiai jelentőségű, általános elméleti kérdései iránt. Ez bizonyos fokig arra mutathat, hogy ma még nem minden szakosztály munkájában kapnak eléggé hangsúlyt ágazatuk alapvető elméleti kérdései. De jelezheti azt is, hogy egyes szakosztályok szervezetileg még gyengék és a további fejlődés során fokozott szervező munkával kell biztosítani e szakosztályok körül is az érdeklődők és közreműködők szélesebb körét.

Talán az értékelés eddigi adatai is indokoltá teszik annak megállapítását, hogy az 1959. évi jogászkonferencia jogtudományunk és jogéletünk fejlődésének jelentős állomását jelzi. Kitűzött feladatát lényegében megoldotta: az alkotmány kérdéseit a jogászok érdeklődésének központjába állította. Jelentősen előrevitte az alkotmány normatív, közvetlen jogforrási jellegének tudatosítását mind az egyes jogtudományi ágazatok művelői, mind az államapparátus dolgozói irányában — ami önmagában is igen fontos eredmény a szocialista törvényesség további erősítése útján. Emellett jelentős új elméleti eredményeket és gyakorlati tapasztalatokat hozott felszínre államunk demokratizmusának további szélesítése, jogrendszerünk szocialista fejlesztése útján. Végül a jogtudomány és az államszervező munka területén értékesen járult hozzá a baráti szocialista országok közötti együttműködés kiszélesítéséhez.